

Taust om Fosen-saken

Jávohisvuohta Fovsen-ášši ektui

Foto: Heiko Junge / NTB

Det er bare fire måneder siden Psykologforeningens landsmøte vedtok å utvikle en urfolkspolitikk. I Fosen-saken har både foreningen og menneskerettighetsutvalget vært tause.

TEKST

Risten Biret Elle Eira
Dagmar Steffan

PUBLISERT 17. mars 2023

EMNER **Menneskerettigheter**

Njeallje mánu áigi mearridii psykologasearvvi riikkačoahkkin ovdánahttit eamiálbmotpolitihka. Sihke searvi ja olmmošvuoigatvuodálávdegoddi lea leamaš jávoheapme Fovsen-ášši ektui.

Over 500 dager har gått siden Høyesterett slo fast at de ulovlig oppsatte vindmølleparkene på reinbeiteområdet i Fovsen-njaarke er et brudd på menneskerettigheter. Like mange dager har gått uten at regjeringen har villet etterleve dommen. Det er altså ingen selvfølge at lovfestede rettigheter overholdes. Utover menneskerettigheter gjelder det også urfolksrettigheter for samer i Norge. Disse er en

særegen klasse rettigheter, som garanterer at samer som Norges urfolk kan bevare og utvikle egen kultur og eget språk på egne premisser. Urfolksrettigheter bryter med assimileringspolitikken og forutsetter at urfolk høres i saker som angår dem. Tradisjonelle næringer, som reindriften, står sentralt i samisk kultur og samiske språk, hvor samiske rettigheter oftest har måttet vike for å gi plass til majoritetssamfunnets interesser.

Har møtt motstand

Aksjonistene har møtt motstand både i det offentlige, i media og ikke minst i sosiale medier. Retorikken med å sette opp antall rein mot energiutvinning i debatten er meningsløs og usaklig. Den bidrar kun til splittelse. Kampen handler ikke «bare» om penger. Og dette angår også oss som psykologer.

Brudd på urfolks- og menneskerettigheter er høyst relevant for psykisk helsevern.

«Å støtte menneskerettigheter angår ikke kun den enkelte terapeut, også Norsk psykologforening»

Vi arbeider i et system hvor vi har definisjonsmakt og innflytelse over det vi til enhver tid anser som risikofaktorer for psykisk uhelse. Dette gjelder både på individ- og gruppenivå. Som psykologer ønsker vi å verne om de svakeste. Når vi jobber med mennesker utsatt for menneskerettighetsbrudd, har vi som psykologer derfor et individuelt ansvar for å være bevisst på de maktstrukturer som gjør seg gjeldende. Å støtte menneskerettigheter angår ikke kun den enkelte terapeut, også Norsk psykologforening. Derfor savner vi et tydelig kommunisert budskap og standpunkt om menneske- og urfolksrettigheter fra vår egen fagforening.

Psykologforeningens tolv punkter

Psykologforeningens menneskerettighetsutvalg har satt opp tolv punkter som begrunner hvorfor psykologer må ha kunnskap om menneskerettigheter. Fem av disse lyder slik:

- Vi har kunnskap om hvor skadelig det er for mennesker å oppleve alvorlige menneskerettighetsbrudd, og kan derfor si noe om hvilke forhold som krever forebygging og behandling.
- Vi arbeider direkte med sårbare grupper hvis særlige behov ikke er tilstrekkelig ivaretatt.
- Vi har faglige forutsetninger til å være talerør for personer og grupper som ikke får sin stemme hørt i samfunnet.
- Vi har erfaring med og kunnskap om forhold som er i strid med grunnleggende rettigheter, og kan derfor være proaktive og bidra til endring og utvikling i

samfunnet.

- Vi har særlige forutsetninger og et moralsk ansvar om å ta til orde mot de destruktive og nedbrytende forholdene som rammer enkeltpersoner og samfunn – i nærsamfunnet og i verden for øvrig.

Disse punktene belyser Psykologforeningens forpliktelser. Vi vet at brudd på urfolks- og menneskerettigheter fører med seg lavere livskvalitet og dårligere levekår. Vi kan ikke sette til side kunnskap man vet er tett forbundet med psykisk helse.

«Brudd på urfolks- og menneskerettigheter er høyst relevant for psykisk helsevern.»

Norge er en rettsstat. Vi tar det for gitt at menneskerettigheter, urfolksrettigheter og en høyesterettsdom teller. I den samiske psykologforeningen (Sámi Psykologasearvi) valgte vi derfor å stille oss bak Fosen-aksjonen fra starten av. Hvorfor har ikke Norsk Psykologforening fulgt oss i støtten?

Bør ikke vi – som psykologer i Norge – støtte menneske- og urfolksrettigheter i fellesskap?

Det er fire måneder siden Psykologforeningens landsmøte vedtok å utarbeide en urfolkspolitikk. Foreningen forpliktet seg da til å arbeide for at følgende tas inn i etiske retningslinjer: Psykologer anerkjenner urfolks kollektive rettigheter.

Frykten for å splitte medlemmene

Da Sámi Psykologasearvi inviterte Psykologforeningen til å støtte oss i vår holdning til Fosen-saken, fikk vi følgende svar: «Vi ser viktigheten av denne saken for den samiske urbefolkningen, samtidig så vurderer vi at sakens innhold ligger utenfor Psykologforenings politikk. Foreningen sentralt kan derfor ikke støtte dette. Vi har imidlertid oversendt henvendelsen til vårt menneskerettighetsutvalg for vurdering om de kan støtte saken, da deres mandat er bredere og potensielt kan favne dette.»

Til nå har også menneskerettighetsutvalget forholdt seg stille.

«Å behandle samer på lik linje med alle andre er ikke godt nok.»

Frykter foreningen at støtten ville kunne splitte medlemmene? Vi mener at støtten vil sende viktige og tillitsbyggende signaler om at Psykologforeningen tar sine forpliktelser om å verne landets urfolk på alvor.

Hva betyr ordene når Psykologforeningen sier den vil utarbeide en urfolkspolitikk? I disse dager tilbyr Samisk nasjonalt kompetansesenter (SANKS) lavterskeltilbud både til ungdommene som har deltatt i demonstrasjonene i regjeringskvartalet, og andre som

er berørt av Fosen-saken. For å belyse situasjonen som disse unge menneskene står i etter aksjonen, er det viktig med kunnskap både på individuelt nivå og på fagforeningsnivå. Også i psykisk helsevern er et viktig første skritt å anerkjenne betydningen av lovfestede rettigheter. Å behandle samer på lik linje med alle andre er ikke godt nok.

Det er på tide at vi lærer ikke bare om samer, men også med og fra samer. Å ta urfolks perspektiv betyr først og fremst å anerkjenne deres tilknytning til land og natur, verdensanskuelser og deres vitenskapelige tradisjon. Muntlig tradisjon har aldri blitt anerkjent. Samisk vitenskap, naturvitenskap, litteratur og filosofi har blitt forsøkt tilintetgjort gjennom tidligere tiders forbud mot samisk språk, som fortsatt blir ignorert i majoritetssamfunnet. Når vi psykologer begynner å lære noe om urfolksperspektiv, blir det mer innlysende hvorfor vindmøller i reinbeite angår oss. Sámi psykologasearvi inviterer Psykologforeningen til å delta i dette arbeidet.

TEKST

Risten Biret Elle Eira, psykolog

Dagmar Steffan, psykologspesialist